

דגי קוי כסמל סטטוס – היסטוריה והווה

ד"ר גל הרצוג

עריכה : חופית הרצוג

סנפירים- חוות גידול דגי נוי, גני טל. 08-9957774 Snapirimfarm@gmail.com

הוגש לפרסום :

14/8/24

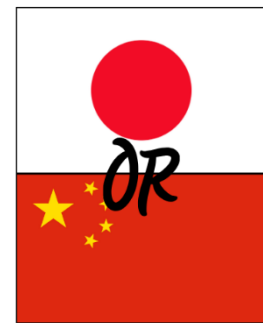

הקמתה. הוא צחק. "אתם שוק חדש, אנחנו שוק ותיק" הוא אמר, "אתם מגיעים להישגים, אבל תן לזמן לעשות את שלו".

השיחה הזאת גרמה לי להחליט לצלול לתוך ההיסטוריה של דגי הקוי, או הנישיקיגוי (Nishikigoi), כמו שהם נקראים ביפנית, ולנסות להבין את המקום המיוחד, המסורתי והתרבותי, שהם תופסים במזרח הרחוק. לנסות ולהבין, כיצד הם הפכו לסמלי סטטוס כל כך חשובים, עכשיו כבר גם בעולם המערבי, עד כדי כך שלקוח יהיה מוכן לקנות דג במחיר של מכונית יוקרה.

לפני שנתיים, ישבתי עם מר Chen במסעדה במחוז גואנדונג בסין. מר Chen הוא מגדל דגי קוי מחונן והוא וודאי המפורסם ביותר בסין. בחוות הקוי שלו (Deheyuan Koi) הנמצאת בעיר Jiangmen, שוחים דגי קוי שזכו בעשרות רבות של תארים בין לאומיים, בניהם דגים שעולים מאות אלפי דולרים. שוחחנו על הלקוחות הפוטנציאליים לקניית דגי קוי באיכות הגבוהה ביותר וגם על האופציה לקיים תחרויות ומופעים של דגי קוי בישראל. הוא שאל אותי: כמה שנים אתם מגדלים דגי קוי בישראל? אמרתי לו שהמדינה שלנו נוסדה רק לפני 76 שנה ולאף אחד לא היה פנאי להתעסק עם זה לאחר

תחנה ראשונה: יפן או סין?

דגי קרפיון, הם קבוצה גדולה יחסית של דגים, החיים באופן טבעי במרכז אירופה ובאסיה. מספר זנים של קרפיונים, עברו ביות בסין, כבר לפני כ- 1600 שנים ושימשו כדגי מאכל. למעשה, ישנן גם כיום משפחות של חקלאים סיניים, אשר ניזונים מדגים אלה.

היכולת של הדג לגדול מהר ולשרוד תנאים קשים (גם טמפ' נמוכות), הובילה לכך שהפך למזון פופולארי. למעשה, מקובל לחשוב כי מסין עבר הדג ליפן השכנה, וכך החל להתפתח דג הקוי שאותו אנו מכירים. כיום, עדויות חדשות מגלות שכמה וכמה זנים של דגי קרפיון כבר ניצודו באגם ביוואה (Biawa) ביפן ונאכלו בתקופה פרה היסטורית (לפני כ- 12,000 שנים). שרידים של כל ששת סוגי הקרפיונים החיים כיום ביפן נמצאו באוואזו (Awazu) ביפן ומתוארכים כבני 5000 שנה! באתר תרבות ייוי (Yayoi) ביפן, נמצאו עצמות של דגי קרפיון גדולים אך גם קטנים, זאת כפי הנראה כיוון שבני הייוי גידלו את דגי הקרפיון בשדות האורז שלהם. בניגוד לעדויות הברורות יחסית להעברה של דגי זהב (קומט) מסין ליפן (במאה ה-16 לספירה), עדיין לא ברור אם מקורם של דגי הקוי היפנים מסין או מפיתוח עצמאי מזנים שהיו קיימים ביפן עצמה.

תחנה שנייה: מוטציות צבעוניות ספואדיות

מעדויות הכתובות בספר יפני מהמאה ה-8 לספירה (Nihon Shoki), עולה כי כבר במאה

ה-1, שיחרר הקיסר היפני קאיכו (Keiko) באחד ממסעותיו, מספר דגי קוי (כנראה קרפיון לא צבעוני) בבריכה באזור מרכז יפן. קיים תיעוד מהמאה ה-4 בספרות הסינית (Cui Bao's Gǔjīnzhǐ), ששולת גיין הסינית, כבר יצרה, זמן רב לפני, דגי קוי צבעוניים: אדום, כחול, שחור, לבן וצהוב. בתקופה הזאת בסין, דגי הקוי כונו "סוסים" כיוון שנראו כמו "דוהרים בשמיים". בספר התרופות העתיק של יפן מהמאה ה-10, גם כן מתוארים דגי קוי צבעוניים: אדום, כחול, שחור, לבן וצהוב. מעניין שמשתמשים בספר היפני בתיאור הדגים באותם מונחים ממש כמו בסיני לפניו, מה שמרמז על כך שהידע על הזנים, כבר עבר בין היפנים לסינים. במאות ה-9-12 דגי קוי היו פופולאריים מאוד בקרב אצילים יפנים. הם נהגו להאכיל את הדגים שלהם ב-FU, שנחשב מזון יוקרתי, ולצפות בהם אוכלים ברוגע.

מוטציות ספונטניות בדגי קרפיון, המובילות לקבלת צבעים (אדום, שחור, לבן וכו'), אינן נדירות כל כך, אולם הן לא נשארות יציבות עבור הדורות הבאים. לכן, נראה כי כלל דגי הקרפיון שתוארו בתקופות המוקדמות, אינם אלה שהובילו לצבעוניות והרבגוניות של דגי הקוי שאנו מכירים כיום. כנראה שמקורם של אלה, דווקא בדגי האמור (קרפיון העשב) ופיתוחם המודרני החל הרבה יותר מאוחר.

לפיתוח של זנים רצויים, אלא השאירו זאת להתפתחות ספונטנית טבעית.

עסקי גידול הקוי פרחו באזור ניאגיטה מכמה סיבות: 1. אפשרות לגדל דגי קוי בשדות האורז המוצפים, כמקור למזון חירום בחורף; 2. קיום שדות אורז נסתרים רבים בהרים, אשר מאפשרים גידול נסתר, ללא צורך לשלם לבעל האדמה (האדון) מיסים.

נישיקיגוי- הקוי המוכר כסמל סטטוס

התרגום הישיר של נישיקיגוי- הוא קרפיון בעל דפוס של תחרה ובתרגום חופשי: תכשיטים שוחים. המילה Nishiki ביפנית, מציינת דברים יפים או אלגנטיים. המילה, מקושרת גם לעיצוב המרשים והמפואר של בגד ה"קימונו" היפני המסורתי, המציג צבעים חיים וסגוניים, אך גם עדנה ואיפוק. המושג הפך נפוץ רק לפני כ- 200-100 שנה (ב- 1917 הושרש רשמית). אומנם ישנן עדויות מוקדמות יותר לדגי קוי אשר הועברו לבריכות נוי בגנים של אצילים יפנים, אך הייתה זאת פריבילגיה שהתאפשרה רק לעשירים ביותר שבניהם, כיון שבאותה תקופה, דגי הקוי היו יקרים עד מאוד. למעשה לפני שנת 1900, כמעט ולא הכירו את דגי הקוי מחוץ לאזור ניאגיטה ביפן. ב-1914, התקיימה תערוכת הקוי הראשונה בטוקיו שבסיומה הוענקו 8 דגי קוי לקיסר היפני שואה (על שמו הזן Showa). כך, החלה להתפתח אומנות של ממש, אשר הובילה לפיתוח של זנים רבים.

פיתוח זנים נוספים

מרבית זני הקוי המקוריים, פותחו באזור ניאגיטה. אך עם התעוררות התחום, החלו גם להתפתח זנים נוספים, במקומות אחרים ביפן ובעולם וכיום קיימים כ- 200-100 זנים שונים. זן השוּסוּי (*Shūsui*), נוצר ע"י מגדל דגי זהב

תחנה שלישית: הכלאה מקומית של קרפיון כבסיס לזנים המוכרים

קרפיון העשב (אמור) חי באזור המזרח הרחוק ומשמש שם למאכל כבר יותר מ- 3500 שנים.

באזור ניאגיטה במערב יפן, חקלאים גידלו דגי אמור (*Yamatogo*) למאכל עוד מהמאה ה- 17 לספירה. גידול הדגים בוצע בבריכות הצפה ששימשו לגידול האורז. בשנת 1781, בריכות האורז התייבשו כתוצאה מבצורת, דגי האמור ברחו לבריכות מים באזורים סמוכים. שם, הם החלו לשגשג וכנראה גם להתרבות ולרכוש גנים מדגי הקרפיון המקומיים (*Cyprinus melanotus*). בשנת 1804, חקלאים החלו לבצע סלקציות מכוונות, לקבלת דגי קוי בצבע יחיד: אדום, לבן ושחור. הם ביצעו הכלאות של דגים בצבע אדום עם דגים בצבע לבן, לקבלת דגים לבנים- אדומים (כדוגמת הקוהקו).

סביב שנת 1875, דגי קוי צבעוניים הפכו פופולאריים במיוחד ומספר המגדלים עלה באופן ניכר. זני הקוי המקוריים, היו אז: קוהקו (*Kōhaku*), אסגי (*Asagi*) ו-קי אוטסורי (*Ki Utsuri*). מהם, פותחו כלל זני הקוי האחרים, מלבד זן האוגון (מטאלי Ogon) שהוא פיתוח מאוחר יחסית. למעשה, גם מגדלים מיומנים, לא היו יכולים לכוון

מטוקיו בשנת 1906, ע"י הכלאה של נקבת קרפיון חלק (מגרמניה) עם זכר מסוג אסגי (Asagi). זנים חלקים של קרפיונים (כמעט ללא קשקשים), נשלחו ליפן מגרמניה בשנת 1904 ושימשו להכלאות של זני קוי מקומיים. כך התקבלו זני הדויטצו (Doitsugoi). בשנת 1927 פותח זן השואה (Showa). בשנת 1977 הנסיך היפני ביקר באינדונזיה, ראה את קרפיון הבר האינדונזי שהוא ארוך שובלים והציע להכליא אותו על זני הקוי הקיימים. ב-1982 ביצעו מגדלים יפנים ואינדונזים (כנראה בו זמנית למגדלים אמריקאים), הכלאות של הזנים שברשותם. התוצאה שהתקבלה מכונה קוי פרפר (Water dragon or Butterfly koi). זהו קוי בעל שובלים ארוכים שהתבוננות בו מלמעלה, מזכירה פרפר במעופו. למעשה כמעט את כל הזנים של דג הקוי המסורתי, ניתן למצוא בגרסת ה"פרפר" שלהם. למרות

יופיים, הם לא זוכים להכרה מקצועית, ואין להם זכות הצגה בתחרויות. לפעמים הם אף נתקלים בזלזול על ידי מגדלים מסורתיים.

קונוטציות וסמלי סטאטוס

המילה "קוי", דומה מאוד למילים אחרות ביפנית המתורגמות כ"משיכה/חיבה" ו-"אהבה". דגי הקוי הם סמל לאהבה וחברות. ככל שהתפתח הקונספט של "תכשיטים

חיים", הדג החל לסמל הצלחה, אמביציה, התמדה והתקדמות בחיים. כאשר נאמר שאתה נישקיגוי- הכוונה היא שאתה מצליח. לבריכת הקוי, בבניה היפנית יש חשיבות רבה, כיוון שהיא משקפת ומנציחה את ההצלחה של בעלי הבית. תדמית ההצלחה שנדבקה לדגי הקוי במזרח הרחוק, גלשה כבר מזמן לעולם הרחב. כיום, בדיוק כשם שישנם עשירים, המחזיקים סוסים גזעיים לצורך תחרויות והשגת גביעים והכרה, כך ישנם עשירים מופלגים, המחזיקים אצל המגדלים המומחים דגי קוי בשווי מאות אלפי דולרים, כאשר המטרה היא שהמגדלים יזכו עבורם בתארים ובגביעים בתערוכות בינלאומיות. למרות שבארץ, אין לנו עדיין תחרויות של דגי קוי, ניתן לזהות מגמה ברורה של חיפוש אחר זנים מיוחדים ואיכויות עולות. אם בעבר הלקוח הישראלי, הסתפק בדגים ברמת סטנדרט או אפילו עודפי יצוא, היום ישנם כאלה המחפשים דגים ברמת סלקטד ופרימיום.

הכנסו לקטלוג קוי הפרימיום של חוות סנפירים.

לסיכום,

ההיסטוריה של דגי הקוי רצופה בסטירות ואי דיוקים. ממבט ראשון, ניתן להבין זאת, כיוון ששורשי הדג נמצאים אי שם בשחר ההיסטוריה האנושית. עם זאת, אני מאמין שזאת אינה הסיבה המרכזית, אלא הוויכוח הניטש בין עמי המזרח הרחוק על חלוקת הקרדיטים. מדוע? כיוון שבעוד הכישלון הוא יתום, להצלחה ישנם אבות רבים. שילוב דגי הקוי בתחילה בתרבות המזרח הרחוק ובעשורים האחרונים גם בתרבות המערבית, הוא סיפור הצלחה מסחרר. אלה לא רק דגים חמודים ומרשימים, אלא תעשייה עולמית המגלגלת השנה (2024) 2.6 מליארד דולר

ישראל היא אחת היצואניות האיכותיות ביותר בעולם לדגי קוי ואין סיבה שהדגים המרשימים יצאו לשוק הבינלאומי ולא יזכו לגידול בבריכות הפרטיות בארץ.

וצפויה לגלגל 5.5 מיליארד דולר בשנת 2030. השילוב של תצוגות דגים, תחרויות, מכירות פומביות באינטרנט ועוד, מאפשרות ליותר ויותר מגדלים להיחשף לתחום וחשוב יותר, לשקוע בו ולהעלות כל הזמן את הרמה.

מקורות מידע:

Consumer Goods Industry By PR (2004) Koi Market 2024 : Industry Overview, Size, Share, Trends & Forecast till 2032 (Website: <https://www.linkedin.com/pulse/koi-market-2024-industry-overview-size-share-a9hne/>)

Koi Fish Facts- Next Day Koi The history of butterfly koi (2021) (Website: <https://nextdaykoi.com/koi-fish-facts/the-history-of-butterfly-koi/>)

Aquascapes Introduction to koi (2020) Website: <https://aquascapes.com/introduction-to-koi>

Wikipedia the free encyclopedia: Koi (Website: <https://en.wikipedia.org/wiki/Koi>)

Taro Kodama - Kodama Koi farm: What is a Nishikigoi? – Koi Fish History Explained and Meaning (Website: <https://www.kodamakoifarm.com/what-is-nishikigoi-history-meaning/>)